

PLEASE NOTE! THIS IS SELF-ARCHIVED VERSION OF THE ORIGINAL ARTICLE

To cite this Article: Leino, I. & Hytönen, K. (2016) Kotien paloturvallisuudessa käyttäytymismallien tärkeä rooli. Turvallisuus & riskienhallinta 6, 50-51.

TEKSTI ILPO LEINO JA KAISA HYTÖNEN
KUVAT POLIISI, TUKES JA SPEK

KOTIEN PALOTURVALLISUUDESSA KÄYTTÄYTYMISMALLIEN TÄRKEÄ ROOLI

Ihmisten luontaisten käyttäytymismallien huomioivilla menetelmillä voidaan saada kotien paloturvallisuudessa iso loikka parempaan suuntaan. Esittelemme viisi suositusta, joista on merkittävää hyötyä, kun teemme kodeistamme paloturvallisia.

Liesi on yleisin sähköpalon aiheuttava laite Suomessa. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin mukaan vuonna 2013 liedeltä alkoi lähes tuhat tulipaloo, joissa menehtyi seitsemän ihmistä. Yksikään paloista ei johtunut laiteviasta, vaan syy oli käyttäjän toiminnassa.

Ihmisen käyttäytymismallien tunteminen onkin erittäin tärkeä huomioida.

SUOSITUS 1: SIJOITA LEVYJEN KÄYTTÖSÄÄTIMET INTUITIIVISESTI

Liesien käyttöturvallisuutta voidaan parantaa sijoittamalla liedien levyjen käyttösäätimet intuitiivisesti käytettäviksi.

Intuition huomioimista perustellaan nobelisti **Daniel Kahnemanin** tutkimuksilla, jotka liittyvät ihmisten päätöksentekoprosesseihin. Kahneman tarkastelee päätöksentekoa kahden eri järjestelmän näkökulmasta.

Ensimmäisessä päätöksentekoprosessissa ihminen toimii intuitiivisesti, alitajuisesti, automaattisesti, nopeasti ja lähes ilman ponnistuksia.

Toisessa päätöksentekoprosessissa hän on harkitseva. Harkinta liittyy tietoiseen pohdintaan, vaivannäköön ja edellyttää tarkaavaisuutta.

Lieden käyttäminen on yleensä rutiininomainen ja intuitiiviseen päätöksentekoon pohjautuva toiminto, jolloin levyjen käyttösäätimien sijoittelun tulisi tukea intuitiivista käyttöä. Säätimien paikalla itse liedessä on silloin paljon merkitystä.

SUOSITUS 2: LUO MIELIKUVA YHTEYDESTÄ

Jos ihmiset kuitenkin käyttävät liedien levyjä virheellisesti, voidaan ottaa avuksi yhdysvaltalaisen professorien **Thalerin** ja **Sunsteinin** näkemykset. Heidän mukaansa virheellistä käyttöä voidaan vähentää luomalla ihmiselle mielikuva.

Lieden tapauksessa mielikuva liittyy keittolevyn ja säätimen väliseen yhteyteen.

Käytännössä mielikuva toteutetaan visuaalisesti ja fyysisesti. Säätimet sijoitetaan helpommin hahmoteltaviksi ryhmiksi, jolloin niiden käyttö vastaa mahdollisimman hyvin haluttua toimintoa.

Jotkut liesivalmistajat ovatkin jo ottaneet käyttöön säätimien sijaintiin perustuvan ja turvallisuutta parantavan lähestymistavan.

Säätimien sijoittelun lisäksi myös säätimien kokoa voidaan hyödyntää käyttäjää ohjaavana vihjeenä.

Liesien turvallisuudesta huolehtiminen onkin yksi tehokkaimmista tavoista parantaa kotien paloturvallisuutta. Lisäksi esimerkiksi turvaliesissä on ajastin, joka sammuttaa levyt automaattisesti.

SUOSITUS 3: HANKI VÄRIKÄS SAMMUTIN

Pelastustoimen *Pronto*-järjestelmän mukaan asuinrakennuksissa tapahtuu hieman yli 3 000 vaaratilannetta vuodessa. Vaikka kotien alkusammutuskaluston hankinnasta olisi merkittävää hyötyä, ihmiset viivyttelevät hankintoja tai kuvittelevat optimistisesti, ettei palovaara osu omalle kohdalle.

Liedestä syttyneet palot ovat erittäin vaarallisia.

Alkusammutusvälineiden hankintaan ei haluta panostaa, vaan luotetaan liikaa omiin kykyihin hoitaa alkusammutus kotikonstein.

Tällaista liiallisen itseluottamuksen harhaa voidaan jälleen tarkastella Kahnemanin tutkimusten pohjalta. Intuitiivinen päätöksenteko tuottaa ”lähes oikeaa” tietoa. Harkitseva päätöksenteko ei kuitenkaan arvioi riittävän kriittisesti intuitiivisen järjestelmän tuottamaa tietoa. Harkitseva päätöksenteko etenee hitaasti.

Eurooppalaiset standardit määrittävät käsisammuttimille punaisen värin (SMA 790/2001). Punainen helpottaa sammuttimien löytämistä hätätilanteessa julkisissa tiloissa, mutta kotona tilanne on toinen.

Ihmiset eivät halua sijoittaa koteihin räikeän punaisia sammuttimia, koska he kokevat värin epämieluisaksi. Se ei se sovi ”muuhun sisustukseen.”

Tätä olemassa olevaa vanhaa liettä voidaan tarkastella ihmisen käyttäytymistä hyödyntävän ideoinnin pohjalta. Ajatelkaa, jos liedon vasemmalla puolella sijaitisi vain vasemmanpuoleisten levyjen säätimet, ja oikealla puolella vain oikeanpuoleisten levyjen säätimet. Lisäksi säätimet olisivat eri kokoisia. Suuri säädin ohjaisi intuitiivisesti suuremman levyn käyttöä, ja pieni säädin ohjaisi pienempien levyjen käyttöä. Käyttäjän intuitiivinen päätöksentekojärjestelmä saisi helppoja vihjeitä siitä, mihin levyjen säätimet vaikuttavat.

Vasemmalla reunalla on eurooppalaisen standardin mukainen punainen sammutin. Oikealla reunalla on eri väreisiä ja kuvioisia sammuksia kotien sisustuksen näkökulmasta. Punainen sammutin löytyy hätätilanteissa helpommin ja sopii yleisötiloihin. Kotona tärkeää on kuitenkin se, että olisi edes jonkin värinen sammutin.

Jos palovaroitin antaisi tiheästi vilkkuvia merkkivaloja jo hyvissä ajoin ennen kuin varoitin alkaa ”piippaamaan” paristojen virran vähäisyyden merkiksi, paristot voisi vaihtaa hallitummin ja hermoilematta. Paristojen vaihtamisesta tulisi tehdä myös rutiini.

Olisi kuitenkin tärkeää lisätä sammuksien määrää kodeissa tekemällä niistä houkuttelevamman näköisiä.

Julkisissa tiloissa sammuksen helppo paikantaminen on keskeistä, kun taas kodeissa ensimmäinen askel on, että sammutusvälineistöä ylipäätään on hankittu.

SUOSITUS 4: TEE PARISTON VAHDOSTA RUTIINI

Kotien palovaroittimet on rakennettu siten, että ne ilmoittavat toistuvasti ”piippaamalla”, mikäli paristojen teho on alentunut.

Professorit Thaler ja Sunstein nimeävät yhdeksi päätöksentekoa vaikeuttavaksi tekijäksi tapahtumataajuuden. Jos jokin asia tapahtuu harvoin, kuten esimerkiksi pariston vaihto, tapahtumataajuus ei tue rutiinin syntymistä.

Virheitä tapahtuu myös siksi, ettei palovaroittimissa ole ennakkomerkkejä, kuten ennen piippausta tapahtuvaa tiheästi vilkkuvaa

valoa, tai jotakin muuta, joka herättäisi ihmisen huomion.

Palohälyttimen pariston vaihtaminen tapahtuisi nopeammin, jos asukas saisi riittävästi palautetta varoittimen toimintakyvystä jo ennen varoittavaa piippaus-äänimerkkiä. Ennakkovaroituksen kautta olisikin aikaa vaihtaa paristot hallitummin ja hermoilematta ilman kiirettä.

Merkkivalon vilkkuminen helpottaisi myös hälyttävän varoittimen löytämistä.

Mitä selkeämpiä vinkkejä saamme tärkeän toiminnon hidastumisesta tai jopa lakkaamisesta, sitä paremmin pystymme toteuttamaan tarvittavat tehtävät.

SUOSITUS 5: HUOMIOIKAA KÄYTTÄYMINEN, TUKEKAA KYSYVÄÄ

Päivittäisessä neuvontatyössä tulee usein vastaan tilanteita, joissa ihmiset kysyvät, mikä laki tai asetus määrää tietyistä paloturvallisuuteen liittyvistä asioista. Totuus on, että normistoa puretaan kovaa vauhtia, ja vas-

tuu kodin turvallisuudesta siirtyä yhä enemmän ihmiselle itselleen.

Hyödyntämällä käyttäytymistieteiden tuloksia saadaan normit, tekniikka ja ihmiset kohtaamaan toisensa tavalla, joka huomioi inhimilliset ominaisuudet ja edistää turvallisuutta helposti hahmotettavalla tavalla. ■

Artikkelin kirjoittaja **Ilpo Leino** työskentelee Suomen Pelastusalan Keskusjärjestössä vastuualueenaan paloturvallisuuden asiantuntijajapalvelut. **Kaisa Hytönen** toimii yliopettajana Laurea-ammattikorkeakoulussa ja vastaa koulutuksesta Päätöksenteon ilmiöt johtamisessa, kehittämisessä ja asiakastyössä.

Käyttäytymistieteellisiä lähteitä

Kahneman, D. 2012. Ajattelu nopeasti ja hitaasti. Suom. K. Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
Thaler, R & Sunstein, C. 2008. Nudge. Caravan.

